

I. ROZPRAWY I ANALIZY

DOI: 10.17951/et.2022.34.319

Yumeko Kawamoto

Tokyo University of Foreign Studies, Tokio, Japonia

ORCID: 0000-0002-6571-8676

e-mail: kawamoto.yumeko.n0@tufs.ac.jp

Wizerunek Japończyków w polskich tygodnikach: analiza tekstów z Narodowego Korpusu Języka Polskiego

**The image of the Japanese people in Polish weeklies:
Analysis of texts from the National Corpus of Polish**

Abstract: This article investigates texts from Polish weeklies found in the National Corpus of Polish that contain the word *Japończyk* ‘a Japanese’ in all possible grammatical cases. The analysis shows that it is possible to distinguish nine thematic categories of texts on the basis the following relevant facets: traits of character; physical features; associated motifs; exoticism; image of a leader on the international arena; artistic sensitivity; diplomatic relations; historical and war context; and social issues. Some texts portray the Japanese people positively, others negatively (for example, positively in texts related to politeness, negatively in those related to social issues). However, most of the texts describe the Japanese people in a neutral way. Additionally, the analysis shows that the term “pro-Japanese” (*projapoński*), used to describe Poland in the Japanese press, may be incorrectly interpreted by the public.

Key words: linguistic worldview; Japanese; press; weeklies; language corpus

1. Wprowadzenie

Tematem niniejszego opracowania jest wizerunek Japończyków przedstawiony w tekstach prasowych opublikowanych po 1990 roku w Polsce. Materiał badawczy stanowią teksty z Narodowego Korpusu Języka Polskiego

(dalej: NKJP), a do analizy tekstów wykorzystano wyszukiwarkę PELCRA¹ oraz MS Excela. Niniejsze badanie zostało zainspirowane japońską telewizją oraz prasą internetową, które przekazują obraz Polski jako kraj „projapoński”. Jako przykłady można wymienić następujące tytuły artykułów prasowych oraz programu telewizyjnego:

[1] *Dlaczego Polska została krajem projapońskim?* (ポーランドは何故親日国になったか: artykuł w miesięczniku „Ko-do”, 2003).

[2] *Tajemniczy kraj projapoński: Polska* (知られざる親日国・ポーランド: program telewizyjny „Future Century Zipangu” w Telewizji Tokio, 2014).

[3] *Dlaczego mówi się, że Polska jest krajem projapońskim? Relacja polsko-japońska* (ポーランドが親日国と言われる理由・日本との関係: wpis w blogu osobistym, 2017).

[4] *Tajemniczy kraj projapoński. Dlaczego Polacy są wciąż wdzięczni Japończykom?* (知られざる親日国。なぜポーランドの人々は日本に感謝し続けるのか: artykuł prasy internetowej „MAG 2 NEWS”, 2017).

[5] *Ogromna fascynacja kulturą japońską w Polsce, w kraju projapońskim! Polskie sushi nieźle smakują nawet Japończykom* (親日国・ポーランドの日本文化浸透度がすごい! 寿司のレベルは日本人でも唸るレベル: artykuł prasy internetowej „Get Navi web”, 2017).

[6] *Najbardziej projapoński kraj w Europie, Polska – historia akcji ratowania polskich sierot w Japonii* (欧州随一の親日国、ポーランドで語り継がれる日本の孤児救出劇: artykuł prasy internetowej „News Post Seven”, 2019).

Wszystkie tytuły zawierają wyrażenie *kraj projapoński* (w j. jap.: 親日国 *shin-nichi-koku*, w dosłownym tłumaczeniu: „kraj przyjazny dla Japonii”), jednak treści poszczególnych tekstów przedstawiają tylko ograniczone wątki kulturowo-historyczne dotyczące relacji polsko-japońskiej i informacje w nich zawarte nie są wyczerpujące. Żadne z wyżej przytoczonych źródeł nie podaje definicji dla określenia *projapoński* i przez to treści przekazu wydają się zbyt subiektywne. Jednocześnie trzeba przyznać, że zainteresowanie Japończyków tym, w jaki sposób są oni postrzegani przez Polaków, nie jest małe – po zmianie ustrojowej w Polsce po 1989 roku relacja między dwoma krajami stała się bliższa w różnych dziedzinach i informacji na temat drugiego kraju przybywa coraz więcej. Należałoby zatem doprecyzować, o czym mówią i piszą autorzy artykułów prasowych w Polsce na temat Japończyków oraz jaki jest ich wizerunek według mieszkańców Polski.

Dane ankietowe udostępnione przez Centrum Badania Opinii Społecznej (dalej: CBOS) pokazują, że stosunek Polaków do Japończyków jest na ogół pozytywny lub neutralny. Wyniki ankiety przeprowadzonej w 2020 r. wskazują, że 16% respondentów określa niechęć do osób o narodowości

¹ Wyszukiwarka PELCRA wymaga doskonalenia jako narzędzie badawcze, zwłaszcza w analizie kolokacji wyrazu (Przybylska 2020: 47). W niniejszym badaniu wykorzystano ją do przeszukania tekstów dlatego, że można w niej ustalić okres publikacji tekstów, rodzaj tekstów itd.

japońskiej, jednak przeważająca część respondentów wyraża sympatię (40%) lub obojętność (32%) wobec Japończyków². Wydaje się, że dane CBOS przekazują ogólny stosunek Polaków do innych narodowości i z punktu widzenia aksjologicznego stanowią one istotny materiał badawczy. Jednak są to tylko dane statystyczne, w związku z czym zakres analizy jest zbyt ograniczony. Aby zobrazować szczegółowe elementy budujące wizerunek Japończyków, potrzebne są zatem badania oparte na źródłach tekstowych.

Jako jedną z najistotniejszych prac językoznawczych dotyczących obrazów innych narodów można wymienić artykuł pod tytułem *Konotacja semantyczna nazw narodowości* autorstwa Krystyny Pisarkowej (1976). Badaczka przeprowadziła dwuetapowe badanie nad nazwami narodowości, w tym narodowości japońskiej. W opisie pierwszego etapu badania znajdziemy odbicie stereotypów niektórych nazw narodowości w słownikach – w znaczeniach ubocznych niektórych haseł, zestawieniach frazeologicznych (na przykład z przymiotnikiem pochodnym od danej nazwy narodowości), derywatach słotwórczych, przysłowia, synonimicznych nazwach przezwiskowych (na przykład *Niemiec = Szwab*) itd. (tamże: 12–13). Jako drugi etap badania autorka przeprowadziła ankietę, w której umieszczono 6 pytań: pytanie typu *Co to jest X (nazwa narodowości)?*; pytania o konotację wszystkich przymiotników pochodnych od nazw narodowości; uzupełnienie elementów zwrotów wybranych ze słowników; przypisywanie na liście 55 przymiotników nosiciela każdej z wymienionych przymiotnikowych cech; przypisywanie rzeczownikom odpowiedniej nazwy narodowości; pytania dodatkowe dotyczące znajomości odpowiednich przysłów (tamże: 13–14). Pisarkowa stwierdza, że Japończyk „ma stereotyp międzynarodowy, przyjęty z relacji obcych, modnych w świecie. Ma według nich Japończyk być *człowiekiem pracowitym, inteligentnym, zapobiegliwym, dokładnym, precyzyjnym, uprzejmym, tajemnym, nieodgadnionym*” (tamże: 22). Ostatecznie badaczka podaje 8 kategorii cech przyporządkowanych niektórym nazwom narodowości. Nazwa narodowości japońskiej posiada cechy wywołujące strach (surowość), respekt (duma), zaufanie (posłuszeństwo, rzetelność, pracowitość) oraz sympatię (zwinność) (tamże: 26). Wśród zaproponowanych przez Pisarkową kategorii znajdują się również negatywnie nacechowane elementy, takie jak: obawa, pogarda, lekceważenie, jednak nie dotyczą one Japończyków. Można zatem powiedzieć, że stereotypowy wizerunek Japończyka z perspektywy Polaków jest raczej pozytywny. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że jest to badanie

² Według danych CBOS w 2005 r. 31% respondentów wskazało sympatię wobec Japończyków, a 33% – niechęć. Można zatem powiedzieć, że w 2005 roku więcej osób określiła swój stosunek wobec Japończyków w sposób negatywny, jednak w raporcie CBOS-u nie ujawniono przyczyny tej przewagi.

przeprowadzone przed upadkiem komunizmu, w związku z czym w obecnych czasach wnioski Pisarkowej mogą być nieaktualne³.

Jeżeli chodzi o badania nad wizerunkiem Japończyka w oczach Polaków po zmianie ustrojowej w Polsce, najnowsze wyniki można znaleźć u Szyszlaka (2007), który przeprowadził ankietę wśród mieszkańców Wałbrzycha⁴. Wyniki badania wskazują, że najczęściej wymienianą przez respondentów cechą charakteru Japończyków jest pracowitość, w kolejności uplasowały się: sumienność, uprzejmość, spokój, wysoka kultura osobista oraz otwartość. Wałbrzyskanie wspominają również o tym, że Japończycy są mili, sympatyczni, punktualni, weseli, mają poczucie humoru i odnoszą się do innych z szacunkiem (Szyszlak 2007: 122). Na ogół obraz Japończyków jest przedstawiony tutaj jako pozytywny, jednak badacz stwierdza, że wałbrzyskanie nie wiedzą zbyt wiele o Japończykach, którzy mieszkają i pracują w ich mieście, i „stosunek mieszkańców Wałbrzycha do obywateli Kraju Kwitnącej Wiśni można określić mianem obojętnego” (tamże: 131).

Z ciekawej perspektywy przeprowadził badanie nad obrazem Japonii oraz Japończyków Spurgiasz (2019), u którego materiał badawczy stanowi polskie piśmiennictwo sprzed II wojny światowej. Z badania wynika, że po otwarciu Japonii w roku 1868 wiedza o Japonii i Japończykach wśród Polaków pogłębiła się i informacje na temat Kraju Kwitnącej Wiśni stawały się coraz powszechniejsze (Spurgiasz 2019: 212). Badacz zauważa, że w przebadanych przez niego encyklopediach opublikowanych przed 1939 rokiem najczęściej powtarzaną cechą Japończyków jest inteligencja oraz spryt (tamże: 96), a jako następne w kolejności występują grzeczność, uprzejmość oraz zdolność samoopanowania (tamże: 97). Polacy dostrzegali również wojowniczość u Japończyków i uznawali, że społeczeństwo japońskie jest arystokratyczne, co sprawiło, że „Japonia oraz Japończycy wydawali się Polakom bliżsi niż dalsi” (tamże: 98). Negatywny obraz Japończyków stwarzało przede wszystkim podejście ksenofobiczne wobec obcych oraz tendencje izolacjonistyczne (tamże: 99), jednak wizerunek Japończyka jako wrażliwego artysty⁵ czy wroga Rosjan⁶ mógł łagodzić wyobrażenie na temat mieszkańców Japonii.

³ Na temat obrazu Japończyków w polskich opisach historycznych zob. także Niewiara 2000: 116.

⁴ W 1999 r. podjęto decyzję o inwestycji Toyoty w Wałbrzychu i Japończycy zaczęli przyjeżdżać do Polski na kilkuletnie kontrakty (Szyszlak 2007: 112-113).

⁵ W *Wielkiej ilustrowanej encyklopedii powszechnej* (wydanej w latach 1929-1938) można znaleźć osobny opis dla hasła *sztuka japońska*, bardzo rozbudowany i niezależny w stosunku do hasła *Japonia* (Spurgiasz 2019: 92-93).

⁶ Ze względu na to, że Japonia zwyciężyła w wojnie z Rosją, Polska uznała Japonię za swojego sojusznika (Spurgiasz 2019: 213). O podobnym obrazie Japonii i Japończyków w kontekście wojny rosyjsko-japońskiej wspomina również Anna Tyrpa w swojej pracy pt.

Historia polskich sierot uratowanych przez rząd japoński również sprawiła, że Polacy uznawali Japończyków za przyjaciół Polski (tamże: 213).

2. Metodologia oraz przebieg badania

Najbardziej standardową metodologią badań przedmiotu byłaby metodologia S–A–T, jednak ze względu na to, że etap A (badanie ankietowe) przeprowadził Szyszlak (2007)⁷, niniejsze badanie dotyczy S (badania systemu języka) oraz T (badania tekstowego).

Z uwagi na to, że po zmianie ustrojowej w Polsce w 1989 roku zwiększył się dostęp do informacji na temat Japończyków i relacja polsko-japońska została wzbogacona, w analizie korpusowej w niniejszym badaniu skupiono się na tekstach opublikowanych po roku 1990. Za pomocą funkcji wyszukiwarki PELCRA ustawiono również typ tekstów – analizie poddano teksty z polskich tygodników. Teksty z tygodników odgrywają szczególnie istotną rolę w kształtowaniu obrazów językowych innych narodowości, ponieważ są one obecne w życiu codziennym Polaków i są dostępne dla czytelników o różnych poziomach wykształcenia oraz należących do wielu grup zawodowych. Podczas niniejszego badania najpierw przeszukano teksty w tygodnikach zarejestrowanych w NKJP, które zawierają wyraz *Japończyk* we wszystkich przypadkach gramatycznych (za pomocą zapytania *Japończyk***), a następnie stworzono własny korpus w formacie Excel. Po tym przeprowadzono analizę zebranych tekstów, wyłoniono fasety i dokonano ich kategoryzacji.

3. Wyniki

3.1. Definicje słownikowe

Jako hasła słownikowe związane z nazwą mieszkańca Japonii należy wymienić rzeczowniki *Japończyk* oraz *japończyk*. Wyraz *Japończyk* został zdefiniowany następująco: „nazwa osobowa od *Japonia*”, a *japończyk* – „przedmiot wyprodukowany w Japonii lub z nią kojarzony” (WSJP PAN). Ze względu na to, że celem niniejszego badania jest przedstawienie językowego obrazu mieszkańców Japonii, trzeba wziąć pod uwagę definicję dla hasła *Japończyk*. Jednak definicja ta nie przedstawia żadnych stereotypów ani

Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich (2011: 243–244).

⁷ Warto przeprowadzić podobną ankietę na większą skalę, co pozostaje w dalszych planach badawczych. W niniejszym opracowaniu autorka skupia się na opisie analizy definicji słownikowych oraz tekstów prasowych.

nie zawiera elementów budujących wyobrażenie Japończyków⁸, w związku z tym na podstawie informacji słownikowych trudno ustalić językowy obraz omawianej narodowości⁹.

3.2. Teksty z polskich tygodników

Po przeszukaniu NKJP hasłem *Japończyk* uzyskano 585 przykładów z 331 tekstów¹⁰, w tym 7 fragmentów zawierających wyraz *japończyk*¹¹. W niniejszym opracowaniu omówione zostały tylko teksty, które zawierają wyraz *Japończyk* oraz inne formy gramatyczne tego wyrazu.

Zebrane teksty można podzielić na 9 kategorii tematycznych na podstawie wyłonionych faset. Poniższa tabela (Tabela 1) przedstawia poszczególne kategorie oraz fasety, na podstawie których dokonano kategoryzacji tekstów.

3.2.1. Cechy charakteru

Najczęściej występujące w zebranych tekstach cechy to oryginalność i grzeczność. Oryginalność jest cechą związaną również z egzotyką oraz kreatywnością, które występują często w kontekście pozytywnym. Natomiast oryginalność w zebranych tekstach występuje w kontekście neutralnym, niekiedy trochę negatywnym, wskazującym nawet na pewne dziwactwo. Na przykład:

[7] *Chcąc poczuć atmosferę undergroundowego Mińska, można pójść właśnie na koncert N.R.M. [...] Spotkać tam można ciekawych ludzi, młodzież, która ubiera się znacznie bardziej alternatywnie niż polska. Być może, tak jak młodzi Japończycy, odraewowują oficjalne życie.*

⁸ Pisarkowa twierdzi, że definicje słownikowe, takie jak ‘mieszkaniec Anglii’ dla hasła *Anglik* czy ‘obywatel Stanów Zjednoczonych’ dla hasła *Amerykanin*, nie stanowią materiału dla badań nad stereotypami (Pisarkowa 1976:12-13).

⁹ W słownikach można dodatkowo znaleźć wyrażenia zbudowane w połączeniu z przymiotnikiem *japoński*, jednak wszystkie definicje dla tych wyrażen mają charakter encyklopedyczny: *ogród japoński* (rodzaj ogrodu), *miłorząb japoński* (rodzaj drzewa), *szydllica japońska* (nazwa rośliny).

¹⁰ Większość przykładów pochodzi z tygodnika „Polityka” (424 na 585), jednak biorąc pod uwagę powszechność tego tygodnika można powiedzieć, że obraz Japończyków przedstawiony w niniejszym artykule jest wystarczająco uniwersalny dla polskiego społeczeństwa. Teksty są autorstwa wielu dziennikarzy, co gwarantuje rzetelność materiału badawczego oraz obiektywność obrazu Japończyków.

¹¹ Wyraz *japończyk* występuje w tekstach o potrawie ze śledzia (jako synonim *śledź po japońsku*) albo przedmiotach wyprodukowanych w Japonii, tak jak wskazują definicje WSJP PAN. Przykładowo: *W grupie zakąsek kucharz poleca: befszytk tatarski za 11 zł, trzy gatunki śledzia – japończyka 6,5 zł, w śmietanie 4,5 zł i w oleju 4 zł lub oscypek w zwyczajowej cenie 5 zł za porcję; W polskich sklepach znaleźć można większość ekskluzywnych marek kosmetycznych świata. Brakuje jedynie kilku „japończyków”, no i kilku firm czysto amerykańskich, które i tak słabo przyjęłyby się na naszym rynku.*

Tabela 1. Kategorie tematyczne oraz należące do nich fasety

Kategorie tematyczne	Fasety (liczba fragmentów prezentujących daną fasetę)
Cechy charakteru	czystość (2), dyscyplina społeczna (12), gościnność (1), grzeczność (10), indywidualizm (1), kolektywizm (10), konkretność (9), kreatywność (2), inteligencja (3), naiwność (10), oryginalność (20), ostrożność (6), oszczędność (2), pracowitość (20), skromność (5)
Cechy fizyczne	budowa ciała (8), uroda twarzy (5), zdrowie (20)
Skojarzone motywy	kwiat wiśni (6), fotografia (9), turystyka (15)
Egzotyka	język (10), katastrofa naturalna (3), kuchnia (25), medycyna (1), polityka (18), religia (9), tradycja (17)
Wizerunek lidera na arenie międzynarodowej	badania naukowe (12), bogactwo (8), handel (82), inwestycja (33), komiksy (1), sport (19), technologia (78)
Wrażliwość artystyczna	gust (10), literatura (4), moda (1), muzyka (17), sztuka (53)
Stosunki dyplomatyczne	Azja Wschodnia (42), relacja z Polską (72), relacja ze Stanami Zjednoczonymi (97), stosunki międzynarodowe (105)
Kontekst historyczno-wojenny	historia (145), stosunki międzynarodowe (105), wojsko (18)
Problemy	brak czasu (3), problemy społeczne (29)

[8] *Największa telewizja muzyczna świata MTV ma różne swoje warianty i na przykład tylko w odmianie brazylijskiej można codziennie słuchać samby, zaś Japończycy oglądają swoich piosenkarskich idoli, których reszta świata pewnie nigdy nie pozna.*

[9] *Dodatkowo spragniony dziewczęcej czułości Japończyk udaje się do tzw. krainy mydła, czegoś pośredniego między łaźnią, salonem masażu a domem publicznym. Oficjalnie nie ma mowy o prostytutce, ale goście krainy mydła z rzadka przychodzą się tam tylko odświeżyć.*

W przykładzie [7] wyrażenie *młodzi Japończycy* obrazuje postać oryginalną pod względem ubioru. Kolejne przykłady – przykład [8] i [9] – stanowią tylko opisy zwyczajów japońskich bez użycia konkretnych wyrazów wartościujących, jednak przykłady te przedstawiają japońską kulturę jako oryginalną, być może nawet „dziwną” dla polskich czytelników.

O pracowitości stanowiącej istotny element obrazu Japończyka wspominają inni badacze, którzy piszą o wizerunku mieszkańców Japonii (Pisarkowa 1976; Szyszlak 2007; Spurgiasz 2019). W przebadanych tygodnikach również pojawia się pracowitość i jest ona opisywana często wyrazami związanymi z Europą (*Europa, Zachód, europejski*). Porównując Japończyków z Europejczykami, autorzy próbują przekazać, że oprócz Japończyków nikt z innych narodowości nie potrafiłby wykazać takiej pracowitości. Niektóre fragmenty takie jak poniższe podkreślają jednocześnie konkretność i konsekwentny sposób podejmowania pracy:

[10] *Czesi, bliżej znani w Rzeczypospolitej pod nazwą Pepików, mają w zachodniej Europie znacznie lepsze papiery od naszych. Oceniani są jako partner przewidywalny, solidny (może nie od razu tygrys albo drugi Japończyk, ale solidny fachowiec), zbliżający się do standardów europejskich.*

[11] *Dlatego Toyota bywa krytykowana, że w jej fabrykach pracują ludzie-maszyny. [...] Konkurenci wzdychają, że na japońską organizację związki zawodowe by im nie pozwoliły. Żeby być takim robotnikiem, trzeba urodzić się Japończykiem.*

Jako inną cechę charakteru typową dla Japończyków polscy badacze w swoich pracach wspominają również grzeczność (ibid.). Teksty zebrane w niniejszym badaniu również potwierdzają istnienie obrazu grzecznego Japończyka w świadomości Polaków i niektóre fragmenty opisują dyscyplinę społeczną, która może być związana właśnie z grzecznością:

[12] *Oficjalnie nazywa się taką śmierć jinshin-jiko, co dałoby się przetłumaczyć jako wypadek z człowiekiem. Każdy Japończyk po wysłuchaniu takiego komunikatu od razu ustawia się w kolejce po zaświadczenie, że pociągi będą opóźnione. Data, godzina i stempel właściwej stacji kolejowej. Czas opóźnienia każdy wpisuje sobie sam.*

[13] *Nie mógłby podnieść ręki na świat. Europejczyk czuwa nad uniwersalnym dobrem świata, Japończyk czuwa nad sobą samym, by tego świata nie zranić.*

[14] *Mały Japończyk nie chce zwracać na siebie uwagi, nawet jeżeli wyróżnił się czymś nadzwyczajnym.*

Powyższe przykłady pokazują, że Japończycy dostosowują się do innych i starają się nie zakłócać harmonii całego społeczeństwa. Podejście typu „nie sprawiać problemów” jest odbierane również jako kolektywizm, naiwność, ostrożność czy skromność.

3.2.2. Cechy fizyczne

Jeżeli chodzi o cechy fizyczne, autorzy zebranych tekstów często odnoszą się do zdrowia Japończyków. Mieszkańcy Japonii są prezentowani jako zdrowy i długo żyjący naród w porównaniu z przedstawicielami innych narodowości. Przykładowo:

[15] *To wszystko pewnie pozwala mieć dystans. Także do problemów. Może dlatego, mimo tego pracoholizmu, Japończycy mają tak imponujące wskaźniki długości życia.*

Niekiedy zdrowie występuje wraz z elementem kulinarno-medycznym, który wydaje się Polakom egzotyczny:

[16] *To i tak niewiele w porównaniu z tym, w ilu kuracjach zieloną herbatę stosują Japończycy – ich zdaniem zapobiega ona rozwojowi 61 chorób!*

Oprócz zdrowia można zaobserwować również opisy budowy ciała oraz urody twarzy Japończyków. Zwłaszcza o budowie ciała wspominają autorzy tekstów, które dotyczą wydarzeń sportowych. Kolejne przykłady opisują obraz Japończyka, który nadaje się do konkretnych dyscyplin sportowych:

[17] *Z drugiej strony Europejczycy, szczególnie wschodni, regularnie wygrywają zawody w rzutach i podnoszeniu ciężarów, Japończycy nadają się do gimnastyki i sumo, bo mają z natury więcej tkanki tłuszczowej.*

[18] *Wśród mistrzów sprintu byli Rosjanie, Polacy, Włosi, Grecy, a nawet Japończyk.*

Szczególnie interesujący jest przykład [18], ponieważ przez wyraz *nawet* autor sugeruje, że stereotypowy Japończyk nie wygrałby z innymi narodowościami w tej dyscyplinie. Można zatem oczekiwać zaskoczenia ze strony polskich czytelników, którzy potencjalnie mieliby obraz Japończyka jako niepredysponowanego do wygranej w tej dyscyplinie, i dlatego fragment ten stanowi ciekawy materiał językowy wprowadzający odmienny element, który może budować nowy wizerunek Japończyków w kontekście sportowym.

3.2.3. Motywy skojarzone z Japończykami

W opisie obrazu Japończyków warto zwrócić uwagę na szczegółowe motywy, które są skojarzone przez Polaków z Japonią. Z przebadanych tekstów wynika, że jednym z takich motywów jest kwiat wiśni, który przede wszystkim występuje w określeniu *kraj kwitnącej wiśni*. Z niżej przytoczonych przykładów można wnioskować, że określenie kraj kwitnącej wiśni jest stosowane jako synonim *Japonii*:

[19] *Japończycy na Koziońcu. Przez cały dzień, z krótką przerwą na obiad w miniony wtorek w Galerii Sztuki na Koziońcu goście z kraju kwitnącej wiśni prezentowali obrzędy i zwyczaje kultywowane od najdawniejszych czasów w Japonii.*

[20] *I jeszcze dalszy ciąg wieści z Dalekiego Wschodu, tym razem z cesarstwa Japonii, gdyż Kraj Kwitnącej Wiśni jest cesarstwem i w przeciwieństwie do Chin z ustrojem gospodarczym nie eksperymentuje. Jak co roku tysiące Japończyków obserwowało ceremonię tradycyjnego ukazania się cesarza z okazji Nowego Roku.*

Jako inne motywy, które ilustrują wizerunek Japończyków, można wymienić fotografię oraz turystykę. Motywy te występują często razem i stwarzają obraz turystów z Japonii, którzy ciągle robią zdjęcia. W kolejnych fragmentach fotografia występuje jako symbol mocno skojarzony z Japończykami:

[21] *Japończycy tradycyjnie robili mnóstwo zdjęć, a oni gwarzyli sobie na żeglarskie tematy.*

[22] *Obwieszeni aparatami, wysypywali się z wycieczkowych autokarów, by w ciągu jednej minuty wykonać tysiąc zdjęć, a po drugiej – pojechać dalej. Człowiek nowej daty staje się symbolicznym Japończykiem własnego życia.*

W przykładzie [21] użycie przysłowka *tradycyjnie* sugeruje, że robienie dużej liczby zdjęć to stereotypowe zachowanie japońskich turystów. Sposób przedstawienia Japończyków w przykładzie [22] jest nieco negatywny, co wskazują wyrażenia *obwieszeni aparatami* czy *wysypywali się z wycieczkowych autokarów*. Z opisu autora można zatem odczytać, że takie zachowanie – robienie przesadnej liczby zdjęć – może być negatywnie odbierane.

3.2.4. Kultura egzotyczna

Niektóre teksty z polskich tygodników obrazują egzotykę kultury japońskiej. Najwięcej fragmentów z tej kategorii dotyczy japońskiej kuchni, której reprezentacyjnym symbolem są surowe ryby i sushi. W poniższych przykładach surowe ryby są wymieniane jako jeden z egzotycznych elementów kulinarnych wyróżniających Japonię wśród innych krajów:

[23] *Pytany, co myśli o ponawianych przez Zachód żądaniach wprowadzenia zakazu jedzenia potraw z psa, 40-latek odpowiada, że Francuzi jedzą żaby i ślimaki, Chińczycy węże, a Japończycy kroją żywe jeszcze ryby, by z nich przygotować saszimi.*

[24] *Przoduje w niej Islandia, której obywatele zjadają (statystycznie na głowę mieszkańca) 93 kg ryb rocznie. Mieszkańcy Wysp Owczych jedzą o 10 kg mniej, a statystyczny Japończyk pałaszuje w postaci sushi czy sushimi [sashimi – przyp. YK] 68 kg rocznie. Na samym końcu tej tabeli znajduje się Polska. Przeciętny Polak zjada w ciągu 12 miesięcy niecałe 10 kg ryb.*

Wśród innych faset związanych z egzotyką – poza kuchnią – szczególnie interesująca jest religia. Autorzy zebranych tekstów opisują nie tylko religie japońskie, lecz także podejście Japończyków do spraw religijnych, tak jak w kolejnym przykładzie:

[25] *Znaczna część Japończyków uważa się za wyznawców obu religii naraz, a obchodzone są z równym entuzjazmem trzy najważniejsze święta religijne w roku – bo także i chrześcijańskie Boże Narodzenie. Co to za religia?*

Spurgiasz (2019) wspomina, że w niektórych tekstach encyklopedycznych opublikowanych przed II wojną światową obraz Japończyków w kontekście religijnym jest przedstawiany negatywnie, ze względu na historię prześladowania chrześcijanin przed 1868 r. (tamże: 70–71). Natomiast we współczesnych tekstach religie japońskie występują w kontekście neutralnym bez użycia konkretnych wyrazów wartościujących. Są one opisywane bardziej jako egzotyczna ciekawostka o Japonii niż jako przeciwieństwo chrześcijaństwa.

3.2.5. Japończycy jako liderzy

W wielu tekstach z polskich tygodników Japończycy pojawiają się jako liderzy na arenie międzynarodowej. Przede wszystkim teksty te dotyczą handlu oraz inwestycji, a następne przykłady pokazują, że Japonia jest światową potęgą gospodarczą:

[26] *Firma ta nabyła już za 196 mln dolarów Orico Life Insurance Co. i oczekuje się jej dalszych inwestycji. Japończycy bardzo dobrze przyjmują inne standardy obsługi stosowane przez zagraniczne firmy, które przy tym mają dla nich urok nowości; rynek japoński przez długie lata był praktycznie zamknięty dla firm zagranicznych.*

[27] *W USA hamuje wzrost bezrobocia, Chińczycy i Japończycy zwiększają produkcję, w Europie jej spadki są coraz mniejsze, a w czerwcu wzrosło zaufanie biznesmenów.*

[28] *Oto nowa siatka dzisiejszych powiązań i przepływów: pokazuje podmorskie kable światłowodowe, którymi wędruje po świecie Internet. To jeden z szybciej rozwijających się biznesów, zdominowany przez Amerykanów, Francuzów i Japończyków.*

Kolejne fasety, które są istotne dla tej kategorii, to technologia i badania naukowe. W następnych fragmentach autorzy opisują wysoki poziom japońskiej technologii, zwłaszcza w produkcji samochodów i narzędzi telefonycznych czy komputerowych:

[29] *Nowy Saab 9-5 emituje już tylko 218 gramów, to mniej, ale ciągle za dużo. Drożej benzyna, ale i to nie odstrasza. Może technologia hybrydowa – wprowadzana przez Japończyków – będzie sposobem na nieczyste ekosumienie?*

[30] *Bardziej konkretni są Japończycy. W laboratorium NTT DoCoMo w Yokosuka stworzyli telefon w formie zegarka z mikrofonem ukrytym w jego pasku. Rozmowę odbiera się, dotykając kciukiem palca wskazującego. Później palec wskazujący działa jak słuchawka. Wystarczy przytknąć go do ucha, a zegarek spowoduje drgania kości, by przekazać dźwięk.*

[31] *Japończycy zbudowali komputer o ogromnej mocy obliczeniowej, który ma przewidywać grożące naszej planecie kataklizmy.*

Użycie czasowników takich jak: *wprowadzić, stworzyć, zbudować* wskazuje, że Japończyków można uznać za wybitnych wynalazców. Niektóre teksty dotyczą również postępujących badań z różnych dziedzin naukowych, przede wszystkim nauk ścisłych. Na przykład:

[32] *Odkrycie Japończyków pozwoliło też onkologom zrozumieć, dlaczego u kobiet pracujących na trzy zmiany, u których zakłócony jest rytm okołodobowy z powodu pracy raz w dzień, raz w nocy, częściej występuje rak piersi.*

[33] *Szukanie najkrótszej drogi, np. między dwoma punktami w labiryncie, to jedno z najtrudniejszych zadań matematycznych. Dlatego Japończyków tak interesuje, jak potrafi to zrobić pozbawiony układu nerwowego pierwotniak.*

Rzeczownik *odkrycie* i wyrażenie *najtrudniejsze zadania matematyczne* pokazują tutaj, że Japończycy mają udział w najnowszych badaniach naukowych. W polskich tygodnikach pojawiają się nazwiska japońskich noblistów z dziedzin ścisłych, co również może mieć wpływ na kształtowanie obrazu Japończyków jako ekspertów od najnowszej technologii i kreatywnych badań.

3.2.6. Wrażliwość artystyczna

O tym, z jakim zainteresowaniem pisali Polacy o sztuce japońskiej przed 1939 r., wspomina Spurgiasz (2019). We współczesnych tekstach prasowych również sztuka stanowi motyw, który obrazuje wrażliwość artystyczną Japończyków:

[34] *W połowie XVII w. Japończycy stworzyli szczególny rodzaj drzeworytów zwanych shungi, czyli obrazy przepływającego świata.*

[35] *W ten to właśnie sposób powstała i trwała słynna polska szkoła plakatu. A dziś? Przypnieć trzeba, że w konfrontacji ze światem wypadamy dość słabo. Nadwiślański wampir*

marnieje w oczach. Najlepsze projekty pokazują inni – Francuzi, Chińczycy, Japończycy, Szwajcarzy.

[36] *Mona Lisa niedawno została wystana do Tokio; prasa podawała pikantne szczegóły o specjalnym zabezpieczeniu laserowym obrazu podczas podróży. Przyciągnął on tłumy Japończyków.*

W przykładzie [34] autor pisze o rodzaju drzeworytów, stworzonych przez japońskich artystów w XVII w. To nie jest wydarzenie współczesne, jednak pokazuje Japończyków jako naród z tradycjami artystycznymi. W kolejnym fragmencie – fragmencie [35] – Japończycy są wymieniani wśród reprezentantów innych narodowości. W odróżnieniu do fragmentu [34] przykład ten pokazuje Japończyków jako współczesnych artystów światowej klasy. W przykładzie [36] Japończycy są przedstawiani w interesujący sposób, ponieważ tutaj występują jako odbiorcy dzieła artystycznego. W oczach autora Japończycy są zatem wrażliwi artystycznie zarówno jako odbiorcy, jak i twórcy. Jest to wspomniane również w kontekście muzycznym, tak jak w następujących fragmentach:

[37] *Jako 12-letnia dziewczynka zajęła 3 miejsce na Ogólnopolskim Konkursie Akordeonowym w Sanoku. [...] A trzeba zaznaczyć, że konkurencja jest ogromna. Do konkursu przystępuje ok. 50 muzyków z całego świata, są to najlepsi w swoich krajach. Trudno jest wygrać ze świetnymi Rosjanami, Japończykami, Francuzami i Niemcami.*

[38] *Na przykład Japończycy uwielbiają talenty, dobre głosy i piękne melodie, ale trzeba im pokazać, że ta muzyka nie bierze się znikąd, że stoi za nią wielka pasja i ukształtowana osobowość.*

W przykładzie [37] występuje przymiotnik *świetny*, który bezpośrednio wartościuje zdolność artystyczną japońskich uczestników konkursu. Fragment [38] zaś opisuje gust muzyczny japońskiej publiczności – występują wyrażenia przekazujące pozytywną wartość, takie jak: *uwielbiają talenty, dobre głosy, piękne melodie*. W niektórych tekstach wspomniane są także umiłowanie utworów Chopina przez Japończyków oraz nazwiska japońskich laureatów Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego.

3.2.7. Japończycy w stosunkach dyplomatycznych

Faseta w niniejszym badaniu nazywana „stosunki międzynarodowe” pojawia się zarówno w kontekście dyplomatycznym, jak i historyczno-wojennym. W opisach japońskich stosunków dyplomatycznych Japończycy są przedstawiani jako naród dobrze uzbrojony. Wspomniana dyplomacja dotyczy najczęściej relacji z sąsiednimi krajami z Azji Wschodniej oraz działalności japońskiej siły obronnej na Bliskim Wschodzie. Przykładowo:

[39] *Tarcza antyrakietowa znajduje więc zrozumiałe dla opinii uzasadnienie w postaci Korei Północnej i jej szalonego dyktatora. Japończycy chętnie, nawet obsesyjnie, mówią też o Chinach, nigdy jednak w podobnych kategoriach zagrożenia.*

[40] *Za jednymi, zwłaszcza w Afryce, stali Rosjanie, za innymi – Chińczycy. Tu czy ówdzie widać było Kubańczyków. Natomiast na Bliskim Wschodzie pojawili się Japończycy.*

W kontekście dyplomacji wschodnioazjatyckiej autorzy zebranych tekstów często zwracają uwagę na konflikty między Japonią a Chinami i Koreą Północną, tak jak pokazuje fragment [39]. Użycie przysłowka *obsesyjnie* wskazuje, że jest to temat gorący, ciągle aktualny dla Japończyków. Jeżeli chodzi o obecność japońskiej siły obronnej na Bliskim Wschodzie, o której jest mowa w przykładzie [40], można przypuszczać, że jest ona związana ze współpracą między Japonią a Stanami Zjednoczonymi, przede wszystkim ze wspólnymi działaniami w Iraku od 2003 r. W niektórych tekstach Japończycy występują jako sojusznicy Amerykanów, tak jak w kolejnym fragmencie:

[41] *Dziś Japończycy nie bardzo świętują swój tryumf sprzed stu lat. I to z dwóch powodów, jak tłumaczy prof. Coulmas. Po pierwsze Japonia jest skazana na poparcie USA wobec nieobliczalnego zagrożenia ze strony Korei Północnej.*

Z wyrażenia *skazana na poparcie USA* można odczytać charakterystykę relacji japońsko-amerykańskiej: Japonia jest na pozycji „podwładnego” wobec Stanów Zjednoczonych. O tym autorzy przebadanych tekstów piszą najczęściej w odniesieniu do wojsk obu krajów.

Japończycy pojawiają się także w kontekście dyplomacji dotyczącej spraw energetycznych. Zwłaszcza japońska technologia budowy elektrowni jądrowych i dostęp do rosyjskiej ropy naftowej stanowią kluczowe elementy w obrazie Japończyków:

[42] *Pół wieku doświadczenia z atomem sprawia, że Francuzi wiedzą o elektrowniach jądrowych więcej niż Japończycy, Amerykanie i Rosjanie razem wzięci.*

[43] *Aż 40 proc. dostaw gazu ziemnego do Europy Zachodniej pochodzi z Rosji; Europa, Amerykanie, Chińczycy i Japończycy chcą wchodzić na rynki rosyjskie, nie tylko naftowe. Putin od dawna zachęca do inwestycji – wektory więc się przecinają.*

W stosunku do Rosji Japończycy są przedstawieni w neutralny sposób, jednak można znaleźć również teksty, które opisują nieudaną relację rosyjsko-japońską. W przykładzie:

[44] *Z badań opinii publicznej wynika, że większość Japończyków nie lubi Rosjan. Działa tu jednak inna psychologia niż w Europie.*

Tutaj przez określenie *nie lubi* autor dosyć wyraźnie ilustruje negatywne nastawienie Japończyków wobec Rosjan. Należy podkreślić, że takich przykładów jest niewiele i najczęściej Rosja występuje jednak w kontekście neutralnym – na przykład w opisach sytuacji rynkowych.

Warto omówić jeszcze relację polsko-japońską, która stanowi istotną fasetę w opisach wizerunku Japończyków w oczach Polaków. Poniższe przykłady nie zawierają typowych wątków dyplomatycznych, jednak pokazują współczesną relację między Japonią a Polską:

[45] *Co będzie dalej z polskimi kolejami? To mogą dziś wiedzieć... Japończycy. W Polsce działa grupa ekspertów przystanych w ramach pomocy przez japoński rząd. Pracują nad planem uzdrowienia polskich kolei.*

[46] *Drugim zaskoczeniem w Kraju Kwitnącej Wiśni była dla nas znajomość przez Japończyków repertuaru „Śląska”, a utwór: „Szła dziewczeczka do laseczka” wręcz uważany był jako japoński. Nawet co niektórzy pokusili się o napisanie japońskiego tekstu.*

Podobnych tekstów jak przykład [45] dotyczących japońskich inwestycji w Polsce oraz współpracy polsko-japońskiej można odnaleźć wiele. Fragment [46] przedstawia relację między dwoma krajami na mniejszą skalę w sferze prywatnej, jednak potwierdza on istnienie wzajemnego zainteresowania kulturowego.

3.2.8. Wizerunek Japończyków w kontekście historyczno-wojennym

Tak jak wcześniej wspomniano, stosunki międzynarodowe opisane zostały także w kontekście historycznym. Większość tego typu tekstów dotyczy działalności armii japońskiej podczas II wojny światowej i niekiedy Japończycy występują jako „przyjaciele” Niemców oraz najeźdźcy:

[47] *Pierwszy zeszyt „Captain America” pojawił się w marcu 1941 r. i, jak nie trudno się domyśleć, superbohater rozprawiał się wówczas z nazistami oraz Japończykami, wspierał aliantów, a właściwie wygrywał za nich wojnę.*

[48] *Neutralni Amerykanie obserwowali poczynania japońskie z rosnącym niepokojem. Miara się przebrała, gdy latem 1941 r. Japończycy zajęli francuskie bazy w Indochinach – na mocy porozumienia z proniemieckim reżimem Vichy.*

We fragmencie [47] Japończycy są wymieniani razem z *nazistami*, *alian-tami*, co wskazuje, że za czasów wojennych Japonia była przyjacielem wroga Polski. Jednak w zebranych tekstach nie obserwujemy negatywnego wartościowania Japończyków w tym kontekście i działalność armii japońskiej jest opisywana w sposób neutralny. Japonia jako najeźdźca pojawia się w wielu tekstach i występują w nich często Amerykanie, którzy po wojnie zostali okupantami Japończyków. Pod tym kątem interesujący przykład stanowi następny fragment – zawiera porównanie Rosjan z Amerykanami, którzy byli okupantami po II wojnie światowej:

[49] *Minister uznał za szczęście, że to nie Rosjanie okupowali Japonię, a Amerykanie: znaczy Japończycy wiedzą doskonale, na czym polegałaby różnica.*

Wprawdzie jest to cytat z wypowiedzi ministra, jednak warto zwrócić uwagę na podkreślenie różnicy między dwoma okupantami. Przypuszczając,

że okupacja przez ZSRR nie jest miłym wspomnieniem dla polskich czytelników, można sądzić, że w tym fragmencie przedstawiona jest opozycja „lepsi – gorsi”. Biorąc pod uwagę rozwój gospodarczy oraz pozytywną relację amerykańsko-japońską, okupanci w Japonii zostali ocenieni tutaj jako „lepsi” w porównaniu z Rosjanami.

Podobnie jak w kontekście dyplomatycznym, w kontekście historycznym również pojawia się relacja polsko-japońska. Zamieszczony niżej przykład [50] pokazuje, że tuż po rozpoczęciu wojny rosyjsko-japońskiej nawiązano kontakt między Japończykami a Polakami na poziomie dyplomatycznym:

[50] *Był to rezultat kontaktów nawiązanych przez piłsudczyków bezpośrednio po wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej w lutym 1904 r. W początkach lipca, po długiej morskiej podróży, przybyli do Tokio Piłsudski i Tytus Filipowicz. Tutaj spotkali Romana Dmowskiego, który przyjechał, aby storpedować ich misję, co mu się zresztą udało. Ostatecznie Japończycy zgodzili się jedynie przekazywać pewne sumy w zamian za informacje wywiadowcze.*

3.2.9. Naród z problemami

W ostatniej kategorii tematycznej Japończycy są przedstawiani jako naród, który boryka się z różnymi problemami społecznymi. Największym problemem dla mieszkańców Japonii jest przesadna pracowitość, przez którą często mają nadgodziny i brakuje im wolnych chwil dla siebie. Na przykład:

[51] *Prawdą jest, że podróżni niewiele mają bagażu, bo i nie ma w pociągu obszernych półek. Japończycy nie mają zresztą ani wiele czasu, ani długich urlopów. Jeżdżą z teczkami albo małymi walizczkami.*

[52] *No, może w architekturze odrobinę – to umiłowanie naturalnej formy drewna, wstawianie wszędzie słupów ze specjalnie krępowanych pni, te ogrody, gdzie choć wszystko przyszczyżone, to jedną gałąź zawsze puszcza się wolno i widać rękę człowieka w tworzeniu nienaturalnej natury. Ale to za mało, wzięwszy pod uwagę narodowy pracoholizm i to, jak niewiele czasu Japończycy spędzają w tych ogrodach.*

W obu powyższych fragmentach podkreślany jest brak czasu. W przykładzie [52] występuje określenie *narodowy pracoholizm* i można powiedzieć, że autor przedstawia w ten sposób negatywny obraz Japończyków¹².

Jako inny problem Japończyków można wymienić także kwestię demograficzną. W kolejnych przykładach wskazywane są bezdzietność i starzejące się społeczeństwo:

¹² Japoński polonista, Koji Morita, podjął interesujące badanie porównawcze na temat pojęć *praca* i *wolność* w języku japońskim i polskim na podstawie danych słownikowych (2012). Przedstawiając definicje słownikowe wyrazu *hima* w języku japońskim, który często jest używany jako odpowiednik dla określenia *wolny czas* w języku polskim, badacz twierdzi, że „w języku polskim *wolny* zwraca uwagę wyłącznie na stan wolności od pracy lub obowiązku, nie ma natomiast bezpośredniego powiązania z brakiem konkretnego sposobu spędzania czasu lub nudą, jakie obejmuje *hima* w języku japońskim” (Morita 2012: 52).

[53] *Bezdzietny jak Japończyk. Nie tylko w Niemczech [...] spada przyrost naturalny. Także młode Japonki nie chcą rodzić. Japonia ma jeden z najniższych wskaźników urodzeń na świecie: spadł do najniższego od dziesięcioleci poziomu – 1,29 pkt. Ta liczba pokazuje, ile dzieci rodzi w życiu przeciętna kobieta.*

[54] *Jedno pocieszenie: jak już się Japończyk wreszcie urodzi, żyje rekordowo długo – mężczyźni średnio 78 lat, a kobiety nawet 85. Do 2050 r. dodadzą sobie jeszcze do tego 4 lata, a mężczyźni – 3. Tylko kto będzie na nich pracował?*

Wyrażenie *bezdzietny jak Japończyk* we fragmencie [53] można rozumieć w ten sposób, że Japończycy są symbolem bezdzietności. W przykładzie [54] z kolei autor wspomina o długości życia (pozytywnie) za pomocą przysłówka *rekordowo*, jednak tutaj zarazem przedstawia problem związany z utrzymaniem starszych mieszkańców Japonii.

Oprócz wyżej przedstawionych problemów w opisach znajdziemy również problemy związane z podejściem Japończyków do życia rodzinnego, intymnością w relacjach damsko-męskich, śmiercią spowodowaną przez przepracowanie, samobójstwa itd. Można powiedzieć, że przebadane teksty pokazują nie tylko pozytywne strony społeczeństwa, w którym funkcjonują Japończycy, lecz także ciemną stronę obrazu tego narodu.

4. Podsumowanie

Jak pokazują prace polskich badaczy, przed zmianą ustrojową w Polsce obraz mieszkańców Japonii był kształtowany głównie na podstawie opisów obcojęzycznych, bo ilość materiału polskojęzycznego na temat Japończyków była ograniczona. W obecnych czasach szybszy i łatwiejszy dostęp do najnowszych informacji pozwala każdemu mieszkańcowi Polski bliżej poznać życie mieszkańców Japonii, oceniać opublikowane informacje i budować odmienny wizerunek Japończyków. Z przebadanych tekstów z polskich tygodników wynika, że większość opisów wydarzeń związanych z Japonią jest rzetelna i pomaga czytelnikom stwarzać obraz Japończyków na podstawie najnowszych relacji ze świata przekazanych bezpośrednio w języku polskim. Niektóre cechy charakteru, takie jak grzeczność czy pracowitość, nadal są wspomniane przez polskich autorów, jednak najczęściej teksty związane z Japończykami pojawiają się w kontekście neutralnym. Można zaobserwować również szczegółowe opisy problemów społecznych, z którymi borykają się Japończycy, co wskazuje, że czytelnicy polskich tygodników mogą poznać także negatywną stronę japońskiego społeczeństwa. Zatem określenie „projapoński” dla opisu Polski jest zbyt ogólne i można nawet powiedzieć, że jest to błędny przekaz. Należy pamiętać, że wizerunek Japończyków przedstawiony w polskiej prasie nie jest negatywny, jednak zdecydowanie pozytywny też nie jest.

W dalszych planach badawczych pozostaną analiza innego rodzaju tekstów (na przykład tekstów internetowych) oraz przeprowadzenie ankiety wśród użytkowników języka polskiego na temat wizerunku Japończyków. Badania te mogą umożliwić bardziej szczegółowe opisanie językowego obrazu mieszkańców Japonii.

Literatura

- Centrum Badania Opinii Społecznej, 2020, *Stosunek do innych narodów*, Warszawa.
- Morita Koji, 2012, *Praca i wolność w językach japońskim i polskim*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 24, s. 47–55.
- Niewiara Aleksandra, 2000, *Wyobrażenia o narodach w pamiętnikach i dziennikach z XVI–XIX w.*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego (<http://nkjp.pl/>).
- Pisarkowa Krystyna, 1976, *Konotacja semantyczna nazw narodowości*, „Zeszyty Prasoznawcze” XVII nr 1, s. 5–26.
- Przybylska Renata, 2020, *Kolokacje a analiza semantyczna wyrazu*, „LingVaria” 15, nr 2, s. 43–51.
- Spurgiasz Michał, 2019, *Nippon wyobrażony: Japonia i Japończycy w piśmiennictwie polskim do 1939 roku*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Anny Gomóły, promotor pomocniczy: dr Małgorzata Rygielska, Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Szyszlak Tomasz, 2007, *Wałbrzyszenie wobec Japończyków i inwestycji japońskich w ich mieście*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 4, nr 3, s. 109–131.
- Tyrpa Anna, 2011, *Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich*, Kraków: Wydawnictwo Lewis.
- WSJP PAN – *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red Piotr Żmigrodzki, [on-line:] www.wsjp.pl.

Wykaz źródeł powoływanych w tekście przykładów¹³

- [1] Nagao Hyodo, *Dlaczego Polska została krajem projapońskim?*, „Ko-Do” 111, s. 38–43, 2003.
- [2] <https://www.tv-tokyo.co.jp/zipangu/backnumber/20140407/>.
- [3] <https://witam-pl.com/2016/04/19/blog122/>.
- [4] <https://www.mag2.com/p/news/239114>.
- [5] <https://getnavi.jp/world/157711/>.
- [6] https://www.news-postseven.com/archives/20190208_834424.html?DETAIL.
- [7] NKJP: Małgorzata Nocuń, Andrzej Brzeziecki, *Białoruś: Wakacje z Leninem*, Polityka, 2007.
- [8] NKJP: Mirosław Pęczak, *Wieś Europa*, Polityka, 2000.
- [9] NKJP: Radosław Korzycki, *Emancypantki*, Polityka, 2006.
- [10] NKJP: Ludwik Stomma, *Sny o potędze*, Polityka, 2004.

¹³ Numeracja w wykazie odpowiada numeracji przykładów w tekście artykułu.

- [11] NKJP: Adam Grzeszak, *Za kierownicy*, Polityka, 2005.
- [12] NKJP: Barbara Romanowicz, *Umrzjemy razem, przyjaciele*, Polityka, 2005.
- [13] NKJP: Barbara Romanowicz, *Umrzjemy razem, przyjaciele*, Polityka, 2005.
- [14] NKJP: Julia Butrym, *Uczucia publiczne*, Polityka, 2000.
- [15] NKJP: Martyna Bunda, *Celebracja herbaty*, Polityka, 2009.
- [16] NKJP: Paweł Walewski, *Pożytki z używki*, Polityka, 2007.
- [17] NKJP: Tomasz P. Terlikowski, Małgorzata T. Załoga, *Dlaczego Żydzi są mądrzy?*, Ozon, 2005.
- [18] NKJP: Tomasz P. Terlikowski, Małgorzata T. Załoga, *Dlaczego Żydzi są mądrzy?*, Ozon, 2005.
- [19] NKJP: *Japończycy na Kozłcu*, Tygodnik Podhalański, 1997.
- [20] NKJP: Stefan¹⁴, *Na marginesie...*, Gazeta Radomszczańska, 2009.
- [21] NKJP: Juliusz Cwieliuch, *Życie zimne jak ocean*, Polityka, 2008.
- [22] NKJP: Mariusz Sieniewicz, *Moja babka kontra Ratko Mladić*, Polityka, 2009.
- [23] NKJP: Renata Kim, *Zupa z psa*, Polityka, 2002.
- [24] NKJP: Piotr Adamczewski, Andrzej Garlicki, *Szczupak pijany*, Polityka, 2004.
- [25] NKJP: Marek Ostrowski, *Bóg jest Japończykiem*, Polityka, 2007.
- [26] NKJP: *Kolejne bankructwo*, Gazeta Ubezpieczeniowa, 2001.
- [27] NKJP: Adam Wolski, *Optymizm za rogiem*, Gazeta Ubezpieczeniowa, 2009.
- [28] NKJP: *Sieć pod siecią*, Polityka, 2008.
- [29] NKJP: *Za dużo spalamy*, Polityka, 2007.
- [30] NKJP: Hubert Salik, *Duch w maszynie*, Ozon, 2005.
- [31] NKJP: Waldemar Sadowski, *Bajka o petabajtach*, Polityka, 2002.
- [32] NKJP: Jacek Kubiak, *Wątroba zwinna jak ogon*, Polityka, 2004.
- [33] NKJP: Marcin Rotkiewicz, *Śmieszny umysł*, Polityka, 2008.
- [34] NKJP: Piotr Sarzyński, *Sztuka kochania*, Polityka, 2007.
- [35] NKJP: Piotr Sarzyński, *Ludzkie oczy w krowie łaty*, Polityka, 2002.
- [36] NKJP: Zygmunt Kałużyński, *Barbarzyńca ma głos*, Polityka, 2002.
- [37] NKJP: W. Hagedorny, *Działdowo: Milena Szymańska u progu wielkiej kariery*, Tygodnik Ciechanowski, 2004.
- [38] NKJP: Wiesław Kot, *Wyprawa wojenna*, Wprost, 1997.
- [39] NKJP: Marek Ostrowski, *Tarcza nad jeziorem*, Polityka, 2007.
- [40] NKJP: Krzysztof Mroziejewicz, *Pelzająca wojna światowa*, Polityka, 2004.
- [41] NKJP: Adam Krzemiński, *Pierwsze zderzenie cywilizacji*, Polityka, 2005.
- [42] NKJP: Wawrzyniec Smoczyński, *Dyplomacja jądrowa*, Polityka, 2008.
- [43] NKJP: Adam Szostkiewicz, *Parada na placu Czerwonym*, Polityka, 2005.
- [44] NKJP: Marek Ostrowski, *Tarcza nad jeziorem*, Polityka, 2007.
- [45] NKJP: Adam Grzeszak, *Się jedzie*, Polityka, 2003.
- [46] NKJP: Marek Białas, *Milionerzy brow*, Tygodnik Regionalny „Gazeta Częstochowska”, 2003.
- [47] NKJP: Adam Gawęda, *Tytan kapitan*, Polityka, 2007.
- [48] NKJP: Adam Szostkiewicz, *Wybuch wojny na Dalekim Wschodzie*, Polityka, 2005.
- [49] NKJP: Marek Ostrowski, *Tarcza nad jeziorem*, Polityka, 2007.
- [50] NKJP: Andrzej Garlicki, *Moneta dla celów określonych*, Polityka, 2008.
- [51] NKJP: Marek Ostrowski, *Bóg jest Japończykiem*, Polityka, 2007.
- [52] NKJP: Martyna Bunda, *Celebracja herbaty*, Polityka, 2009.
- [53] NKJP: *Bezdzienny jak Japończyk*, Polityka, 2004.
- [54] NKJP: *Japonia się kurczy*, Polityka, 2006.

¹⁴ NKJP podaje tylko imię autora bez nazwiska.

Streszczenie: W niniejszym artykule przeanalizowano teksty z polskich tygodników pochodzące z Narodowego Korpusu Języka Polskiego, które zawierają wyraz *Japończyk* we wszystkich możliwych przypadkach gramatycznych. Analiza dowiodła, że można wyodrębnić 9 kategorii tematycznych dla zebranych tekstów na podstawie wyłonionych faset: cechy charakteru; cechy fizyczne; skojarzone motywy; egzotyka; wizerunek lidera na arenie międzynarodowej; wrażliwość artystyczna; stosunki dyplomatyczne; kontekst historyczno-wojenny oraz problemy. W zgromadzonych danych obserwujemy konteksty, które przedstawiają obraz mieszkańców Japonii pozytywnie lub negatywnie (na przykład w tekstach dotyczących fasety „grzeczność” pozytywnie, a w tekstach dotyczących fasety „problemy społeczne” – negatywnie), jednak większość z zebranych tekstów opisuje Japończyków w sposób neutralny. Wynik analizy pokazuje, że określenie „projapoński” w odniesieniu do Polski, jakie stosuje japońska prasa, może wywoływać niepoprawne skojarzenie.

Słowa kluczowe: językowy obraz świata; Japończycy; prasa; tygodnik; korpus językowy

